

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

אחרי

(חלק בז שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת האזינו, ביח תשרי, ה'תשפ"ז (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2026
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

אחרי ב

124

פסק כאן הרמב"ם ששעיר המשתלח מכפר על קלות ללא תשובה?

והנה, מפרשי הרמב"ם משמע – ולכאורה כן היא המשמעות בגמרא – שבנוגע לפלוגתא בין רבנן לרבי אין חילוק בין „שעיר המשתלח” לבין „עצמו של יום”⁵; אולם מפרקי הרמב"ם משמע שלדעתו יש לחלק ביניהם (גם) לפי הנפסק שהלכה כרבנן):

בהלכה הנ"ל פסק הרמב"ם, שהשעיר המשתלח מכפר על הקלות אפילו ללא תשובה⁶, ואילו בהלכה שלאחרי זה כתב „עצמו של יום

א. כתב הרמב"ם בהלכות תשובה: שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשעיר המשתלח, והוא שעשה² תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות כו'.

והקשה על כך בכסף משנה (ובפרטות יותר – בלחם משנה):

מבואר בגמרא³, שאם לא עשה תשובה אין שעיר המשתלח מכפר אלא לדעת רבי, ש„על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר”, והיינו שלשיטתו יום הכיפורים (עצמו) מכפר לא רק על קלות – עשה ולא־תעשה – אלא אף על חמורות; משא״כ לדעת רבנן, שיום הכיפורים מכפר דוקא אם עשה תשובה, נמצא שללא תשובה אין השעיר המשתלח מכפר אפילו על קלות.

וכיון שהרמב"ם פסק כרבנן, וכמו שכתב בהלכה זו גופא, שהשעיר המשתלח מכפר (על חמורות) רק אם „עשה תשובה” – וכן פסק גם בהלכה שלאחרי זה⁴, „ועצמו של יום הכפורים מכפר לשב״ם (דוקא)” – אם כן, איך

(5) להעיר מחידושי הרשב"א שבועות שם ד"ה קשיא אשמעתין.

(6) בחבור התשובה להמאירי (משיב נפש מאמר ב פ"ג) „ומה שאמרו בקצת מקומות שמכפר על הקלות אף בלא תשובה ביאור אע"פ שלא התעורר תכלית הערה עד שיבא ממנה לידי תשובה גמורה”. אבל לא נרמז לכאורה מזה ברמב"ם, ואדרבא כותב „אבל אם לא עשה תשובה .. מכפר לו .. על הקלות”. והמאירי לשיטתו ש„שעיר הוא סבת הכפרה והתשובה היא הכפרה” * (וכן כ' שם לגבי עצמו של יום הכפורים ויסורין ומיתה ד, כלם הערה המגעת לו באי זה מאלו והכל סבת התשובה והיא הכפרה). אבל ברמב"ם מפורש „שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות כו' והוא שעשה תשובה”. ומשמע שהשעיר הוא הוא המכפר, אלא שצריך להיות, בנוגע לחמורות, גם תשובה.

(* ולהעיר גם ממשנת בחסידות ע"ד שעיר המשתלח – מאמרי אזה"ז פרשיות ח"ב ע' תתכח; דרמ"צ (ק"א, ב): ולא ה"י בא לפרך החטא ממש רק להסיר הקטרוגים כו'. וראה לקמן סעיף ח ובהנמטן בהערה 47.

(1) פ"א ה"ב.

(2) וי"ג (בכ"י ודפוסי רמב"ם) „שיעשה תשובה” – ראה ספר המדע (ירושלים, תשכ"ד).

(3) שבועות יב, ס"ב ואילך.

(4) סה"ג שם.

מכפרת על כל העבירות אפילו כו', וסיים הרמב"ם בהלכה זו, ו'עצמו של יום הכפורים מכפר לשבים כו'.

ולכאורה, כיון שהדגיש הרמב"ם בתחילת ההלכה ש'בזמן הזה כו' אין שם אלא תשובה", איך מתיישבים הדברים עם מה שכתב בסיום ההלכה, ו'עצמו של יום הכפורים מכפר'?

בפשטות יש לפרש, שכוונת הרמב"ם בתחילת ההלכה ובסיומה היא לשני סוגים שונים:

במ"ש, 'בזמן הזה כו' אין שם אלא תשובה" כוונתו, שבזמן הזה אין אופן אחר של כפרה על-ידי מעשה האדם כי אם על-ידי שיעשה תשובה, שלא כמו בזמן הבית, כאשר הכפרה באה באמצעות כמה פעולות ודברים אחרים המכפרים – חטאות ואשמות, מלקות ומיתות בית-דין, שיעיר המשתלח, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות הקודמות.

משא"כ בסיום ההלכה עוסק הרמב"ם בכפרת יום הכיפורים, ולא ב(אמצעות) מעשה האדם, כי אם מצד היום עצמו – 'ועצמו של יום הכפורים מכפר', ולכן לא צרפם הרמב"ם ביחד.

אלא שעדיין אין הדבר מתיישב לגמרי בלשון הרמב"ם – 'אין שם אלא תשובה'. לכאורה היה לו לומר, 'אין לאדם אלא תשובה' וכיוצא בזה, בלשון המבטאת ומדגישה שאין בנמצא כפרה אחרת שיכול האדם לפעול; אולם הלשון 'אין שם אלא תשובה' משמעה¹¹, שאין בנמצא כל מציאות אחרת של כפרה¹².

הכפורים מכפר לשבים (דוקא). ומזה שסתם שם ולא חילק בין חמורות לקלות, משמע בפשטות שבנוגע ל'עצמו של יום' נדרשת תשובה גם על קלות, מצוות (עשה ו) לא-תעשה שאין בהן כרת⁷.

ואין הכי נמי, דלפי זה אין הקושיא הנ"ל קשה כל-כך – כי לפי דעת רבנן בכל אופן אין 'עצמו של יום' מכפר ללא תשובה, ואעפ"כ השעיר מכפר על עבירות קלות גם ללא תשובה* – אבל הא גופא עדיין אינו מובן: מהו באמת טעם החילוק?

ב. גם צריך להבין את לשון הרמב"ם בהלכה הנ"ל: 'בזמן הזה⁸ שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה

(7) כמבואר בלח"מ כאן הג. וראה גם כס"מ שם ד"ה ועצמו. ועוד.

(8) בירושלמי יומא פ"ח סה"ו (ועד"ז בירושלמי שבועות פ"א ה"ו) עשה אע"פ שלא עשה תשובה. ובכ"כ מפרשים שמכאן מקור הרמב"ם דהשעיר מכפר על הקלות אף בלא עשה תשובה*. אבל צ"ע החילוק בין שיעיר המשתלח ליוה"כ שבזה כתב שמכפר רק לשבים. וראה שירי קרבן לירושלמי שבועות שם. ועוד.

(9) וראה בהכרח דברי הרמב"ם – לח"מ לרמב"ם שם. תוספת יוה"כ"פ (ד"ה ולענד) וגבורת ארי (ד"ה ועל החמורות) ליומא פה, ב. מנ"ח מצוה שסד קרוב לסופה. ובכ"כ מפרשי הרמב"ם.

(10) בכמה גירסאות דהרמב"ם (ראה רמב"ם הנ"ל הערה 2): בזמן שאין בית המקדש, וליתא תיבת "הזה".

(*) ואף שדעת הרמב"ם אינה מתאימה עם מ"ש בירושלמי שם בנוגע לל"ת, דהרי בירושלמי חילק בין נעשה ול"ת, משא"כ להרמב"ם – ראה כס"מ כאן ה"ב ד"ה ומה הן – י"ל שבפרט זה (מה הן הקלות והחמורות) פסק הרמב"ם כהתנא ביומא (פז, דע"א).

(11) ראה מפרשי היד בתחלתו.

(12) ופשיטא שאין לומר דלדעת הרמב"ם אין

של יום הכפורים מכפר" לא על העבירות, אלא – „לשבים", על הגברא.

ועפ"ז מובן מה שפתח הרמב"ם הלכה זו, „בזמן הזה כו' אין שם אלא תשובה" – ולא צירף לכך גם את יום הכיפורים: כל אופני הכפרה שמנה הרמב"ם לפני כן, תוכנם הוא כפרה על עבירות – ובוזה נכללת גם הכפרה דשעיר המשתלח, ה"מכפר על כל עבירות שבתורה", על החפצא; ובהמשך לזה כתב הרמב"ם „בזמן הזה כו'", היינו, שמתוך כל הענינים הללו המכפרים על עבירות „אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות", וממילא אין מקום לצרף לזה את כפרת יום הכיפורים, שאינה על עבירות כי אם על הגברא.

[ועפ"ז יומתק מה שלא הזכיר הרמב"ם פרט זה ש"עצמו של יום הכפורים מכפר" בשייכות לזמן הבית (כי אם בזמן הזה בלבד):

אע"פ שגם בזמן הבית היתה קיימת¹⁵ (לדעת כמה מפרשים¹⁶) כפרת האדם מצד „עצמו של יום הכפורים

ג. ויובן בהקדם השינוי בלשון הרמב"ם, שבנוגע ליום הכיפורים כתב „ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים", ולא „מכפר עם התשובה"¹³ וכיצא בזה (על-דרך לשונו בנוגע לשעיר המשתלח „והוא שעשה תשובה").

ויש לומר, שבכך מדגיש הרמב"ם את גדר הכפרה דיום הכיפורים, ומלמדנו במה שונה כפרת יום הכיפורים מכפרת התשובה, שאודותיה מדובר בהלכה זו:

כפרת התשובה (שבפרק זה¹⁴) היא ביחס לחפצא, על העבירות – „תשובה מכפרת על כל העבירות"; ואילו „עצמו

מכפר אלא תשובה, משא"כ יוהכ"פ אינו בגדר מכפר, ורק שהתשובה מכפרת ביום הכפורים בלבד (וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז) – כי זהו היפך פשטות לשון הרמב"ם „ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים" (וכן בריש הלכה ד „אע"פ שהתשובה מכפרת על הכל ועצמו של יום הכפורים מכפר", שמשמעו דעצמו של יום הכפורים גופא הוא המכפר.

וי"ל דשאני יסורין שצריכים ביחד עם התשובה לכפר על כריתות ומיתות ב"ד, ועד"ז מיתה על עון חילול השם (שברמב"ם שם ה"ד) – שהם אינם בגדר מכפרים (כמו התשובה) כ"א „גומרין לו הכפרה", „אינו מתכפר לו כפרה גמורה" (לשון הרמב"ם שם). ועד"ז מ"ש המאירי (הנ"ל הערה 6). וראה אגה"ת פ"א.

(13) עד"ז הברייתא דיומא (פו, א) „ארבעה חלוקי כפרה (שא' מהם יוהכ"פ, כהמשך הברייתא) .. ותשובה עם כל א". ולהעיר שבהלכה ד לא העתיק הרמב"ם לשון זה דהברייתא. וראה לקמן הערה 37.

(14) כי יש באופני ודרכי התשובה שברמב"ם דרגות ע"ג דרגות. וראה לדוגמא פ"א ה"א „ולעולם איני חוזר לדבר זה .. וישוב מלעשות כזה לעולם". פ"ב ה"ב „יעיד עלי כו'". שם ה"ד. פ"ז ה"ו (לקו"ש ח"ב ע' 92 ואילך). ועוד. ואכ"מ.

(15) וכפשטות הפי' בתוספתא סוף יומא (הובא בראשונים ועוד שבהערה הבאה*). חומר .. ביום הכפורים שאין בשעיר שיום הכפורים מכפר בלא שעיר. וראה ירושלמי יומא פ"ח ה"ז. (16) ראה הדיעות בזה בתוד"ה דעבד – שבועות יג, א. ח' הרשב"א הריטב"א והר"ן שבועות שם. ובדעת הרמב"ם ראה בהנסמן בהערה 9. ולהעיר גם מדייק לשון הרמב"ם הל' שגגות פ"ג ה"י – הובא לקמן בפנים סעיף ד (וראה לקמן בפנים סעיף ז).

(* ולכמה מהם (ר"ח, ר"י מיגש, רמב"ן ועוד) הובאה הברייתא בגמ' כאן (יג, ב). וראה רש"י: דתניא חומר .. לא גרסין לה.

תשובה מפורטת על החטאים, אלא לתנועה כללית של תשובה, הבאה לידי ביטוי בכך שאינו „מבעט” והוא „מאמין בכפרתו”].

וזהו תוכן החילוק שבין כפרת שיעיר המשתלח ובין כפרת יום הכיפורים, „עצמו של יום מכפר”:

שעיר המשתלח, כיון שהוא פועל הכפרה „על כל עבירות שבתורה” [כלשון הפסוק²³ „ונשא השעיר עליו את כל עונותם גו” – וכלשון הוידי האמור בפסוק שלפניו „והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת פשעיהם לכל חטאתם ונתן אותם על ראש השעיר”], כלומר, השעיר המשתלח מבטל ומוחה את החטאים [ובלשון רז”ל²⁴: „מלבין עונותיהן של ישראל”²⁵] – לפיכך, נדרש יחד עם השעיר גם ענין התשובה („והוא שעשה תשובה”²⁶), כי דוקא יחד עם התשובה

מכפר, מכל מקום, היה זה על־דך „בכלל מאתים מנה”: בזמן הבית עיקר הכפרה היה על־ידי השעיר המשתלח, וכפרה זו היא באופן נעלה ושלם יותר, שכן השעיר מכפר ומבטל את החטאים גופא; ורק „בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה”, לא נותר מכפרת יום הכיפורים אלא ענין זה ש„עצמו של יום הכפורים מכפר”].

ד. ועפ”ז יש לומר, שהטעם שכתב הרמב”ם „ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים” (בלשון סתמי) – ולא „מכפר עם התשובה” (וכיוצא בזה) – הוא לפי שאין כוונתו שהאדם עושה תשובה על חטא מסוים, על „החפצא” (תשובה שיש לה גדרים ותנאים מסוימים, כמו שכתב הרמב”ם בפרק שלאחרי זה¹⁷), אלא שהאדם, הגברא, הנו „שב”, היינו שבכללותו הוא בתשובה ובהתקרבות לה¹⁸.

[ועל־דך פסק הרמב”ם בהלכות שגגות¹⁹: „אין יום הכפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרין אלא על השבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט בהן אינן מכפרין”²⁰ בו], דמזה שכתב „השבים המאמינים בכפרתן” – ולא „המאמינים”²¹ – יש לדייק, שבמ”ש „שבים”²² אין כוונת הרמב”ם לגדר של

ואשם, דחטאת ואשם בלא תשובה נמי מכפרים ומביא ראי’ מכריתות שם דלא מוקי לה שבין ואינן שבין כפשוטו דעשה תשובה כ”א „שבין דאמר יכפר עלי חטאתי שאין שבין דאמר לא תכפר עלי כו” [אלא שבנוגע לחטאת ואשם אין כן דעת הרמב”ם כי כתב מפורש (הל’ תשובה פ”א ה”א) בעלי חטאות כו’ אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וידו דברים].

(23) פרשתנו טז, כב.

(24) יומא לט, ב. וראה שבת פו, א – במשנה.

יל”ש פרשתנו רמז תקעו. ועוד.

(25) ראה דרושים נחמדים למהר”ם ש”ף שנדפסו לאחר מל’ חולין (בש”ס ווילנא) ד”ה שיר השירים כחוט השני.

(26) וגם בכפרה דחטאת ואשם שני תנאים: א)

„אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו” (רמב”ם הל’ תשובה פ”א ה”א, ב) אינם מכפרים „אלא על השבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט כו” (רמב”ם הל’ שגגות שם). וראה תוס’

(17) פ”ב מהל’ תשובה.

(18) משא”כ „שב מידיעתו” שבחולין ה, ריש ע”ב. וש”ב.

(19) פ”ג ה”י (והוא מכריתות ז, א – כנסמן בכס”מ שם). הובא (לענין יוהכ”פ) ברמ”א ושו”ע אדה”ז או”ח סו”ס תרו.

(20) כ”ה ברמב”ם. ואולי צ”ל „אינו מתכפר”, או „על המבעט בהן אינן מכפרין”.

(21) וכה”כ ברמ”א ושו”ע אדה”ז שם.

(22) להעיר מגבורת ארי שם ד”ה חטאת

עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר – מכל מקום, „מודה רבי בכרת דיומא“, שאין יום הכיפורים מכפר על מי שלא התענה ביום הכיפורים או שעשה בו מלאכה – דכיון שהחטא פגם ביום הכיפורים גופא, באופן ש(שלילת) יום הכיפורים משמש(ת) אצל חוטא זה סיבה וגורם לחטא, הרי מובן שגורם החטא אינו יכול להיות המכפר – אין קטיגור נעשה סניגור.

ה. ועפ"ז נמצא שמחלוקת רבי ורבנן היא בכח ואופן הכפרה דיום הכיפורים:

לדעת רבי בכחו של יום הכיפורים לכפר על ה„חפצא“ של החטאים, וכדיקון לשון רבי³⁰ „על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר“ – ולכן מכפר יום הכיפורים על כל החטאים מלבד כרת דיומא, ועל־דרך־זה אינו מכפר על „האומר אחטא ויום הכפורים מכפר“³¹, לפי³² שבמצבים אלה יום הכיפורים עצמו משמש כסיבה וכגורם בחפצא של חטאים אלו גופא – ומאחר שביחס לחטאים אלו יום הכיפורים הוא קטיגור, הרי „אין קטיגור נעשה סניגור“.

על החטאים בכחו של השעיר לכפר „על כל עבירות“, גם על החמורות.

משא"כ יום הכיפורים ענינו לכפר על האדם, ובו הקב"ה מוחל ומכפר לאדם (על החטאים שעשה), ובלשון הכתוב²⁶ „כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו“. הכפרה היא „עליכם“, כי הקב"ה מטהר את האדם גופא – (וכאילו נאמר, ש„עצמו של יום“ פועל שהקב"ה מוציא ומרומם את האדם מן החטאים, ולא להפך) – ואם כן, הרי אין נוגע כאן שפעולת התשובה שלו תהיה מכוונת על החטאים באופן ישר ובמפורט, כי אם שהוא יהיה „שב“ בכללותו²⁶ – „לפני הוי"“, כי דוקא באופן זה יזכה לכפרה ולטהרה דיום הכיפורים, „תטהרו“.

אולם, אם נעדרת מן האדם אף התנועה ד„שב“ – תנועה של הזזה והתקרבות לה' [ועל־אחת־כמה־וכמה אם הוא אף מנגד לכפרה, אם הוא „מבעט“ ואינו „מאמין בכפרתו“, כנ"ל בהלכות שגגות] – אזי אין חלה עליו כפרת יום הכיפורים.

וזהו כעין ועל־ידך „אין קטיגור נעשה סניגור“²⁷.

וכביאור הגאון הרוגצובי²⁸ במאמר רבא²⁹, שאפילו לדעת רבי – ש„על כל

(30) שבועות שם. יומא פה, ב.

(31) יומא פז, א. וראה צפע"נ שם, שלכן לא תי' בשבועות היכא משכחת לרבי כרת ביוה"כ שהוא באחטא ויוה"כ מכפר – כי לשניהם טעם אחד.

(32) וי"ל שזהו גם הטעם בהג' ענינים שרבי אומר (במקומות שבהערה 30) שאין יוה"כ עצמו מכפר. וראה רש"י שם.

(שצויין לקמן הערה 40) שאפשר להיות „מבעט“ גם אם עשה תשובה.

* (26) פרשתנו טז, ל.

(27) ר"ה כו, א. ויש"נ.

(28) צפע"נ על הרמב"ם הל' יבום פ"ד ה"כ בסופה.

(29) שבועות יג, סע"א.

אבל לדעת רבנן אין יום הכיפורים מכפר על העבירות עצמן, כי אם על הגברא, וכדיוק לשון הברייתא³³ [דקאי אליבא דרבי יהודה (רבנן), כמבואר בגמרא³⁴] „יכול יהא יום הכיפורים מכפר על שבים ועל שאינן שבים כו” – ולא „בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה כו” (כלשון רבי) –

ולכן, כדי שיום הכיפורים יכפר על הגברא, צריך שיתקיים בו התנאי הכללי ד„שב”, כנ”ל, כדי שהגברא לא יעמוד בסתירה ובניגוד לכפרת יום הכיפורים (כי אם אינו חפץ בכפרת יום הכיפורים – הרי אינו נותן מקום לחלות הכפרה דיום הכיפורים).

ו. ועפ”ז מובן החילוק בין הכפרה של שער המשתלח ובין „עצמו של יום הכיפורים מכפר” – לגבי קלות:

כיון ששעיר המשתלח מכפר על ה„עבירות” עצמן ומבטלן, הרי, כמובן, יש בזה חילוק בין סוגי העבירה: בעבירות חמורות, מצד חומר החטא, אין בכחו של שעיר המשתלח לכפר לבדו³⁵, אלא מוכרחת להיות גם פעולת התשובה; משא”כ עבירות קלות, יש בכח השעיר המשתלח לבטלן גם ללא פעולת התשובה³⁶.

(33) שבועות שם. תו”כ אמור כג, כח.

(34) לדעת ר”י ואב”י שם. ולכאורה כן נקטינן להלכה, שהרי זהו מקור מפורש לדעת ר”י (רבנן) דפליגי על רבי וכהובא בנ”כ הרמב”ם הל’ תשובה שם.

(35) להעיר מגבורת ארי יומא שם (ושאר מקומות שבהערה 9) ששעיר בזמן הבית הוא במקום יסורין בזה”ל לחמורות.

(36) וע”ד החילוק בין עשה – לא זו משם כו’ – ולת” כו’ שבברייתא יומא ורמב”ם שבהערה הבאה.

אבל מה ש„עצמו של יום הכיפורים מכפר לשבים” דוקא, אין זה בגלל חלישות בכח המכפר דיום הכיפורים ביחס ל„אינם שבים”, אלא משום שאדם שנעדר ממנו (לא רק מעשה התשובה, אלא) אפילו התנועה הכללית להיות „שב” לה, הרי הוא „מנגד” לכפרה, ולפיכך אין הכפרה יכולה לחול עליו כלל. ומהאי טעמא, הנה בזה אין כל נפקא-מינה בין קלות וחמורות: אין נוגעת כאן איכות החומר שבחפצא של החטאים, כי אם מצב הגברא, שהאדם לא יעמוד במצב הסותר ומנגד לכפרה, כנ”ל³⁷.

ז. על-פי כל הנ”ל יש להמתיק לשון הרמב”ם בהלכה הנ”ל בהלכות שגגות: „אין יום הכיפורים כו’ מכפרין אלא על השבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט .. ביום הכיפורים אין יום הכיפורים מכפר עליו” – דלכאורה:

(37) ע”פ כל הנ”ל בפנים י”ל דמ”ש הרמב”ם בה”ד (הברייתא דחלוקי כפרה – יומא פו, א) „עבר על מצות ל”ת כו’ ועשה תשובה תשובה תולה ויוהכ”פ מכפר” – הו”ע נוסף בכפרת יוהכ”פ, מה שיוהכ”פ מכפר גם על העבירות [וכלשונו שם בתחילת ההלכה „יש עבירות שהן מתכפרין לשעתן ויש עבירות שאין מתכפרין כו”]. וי”ל שא”ז מה שיוהכ”פ מכפר על הגברא כ”א שיוהכ”פ בצירוף מעשה התשובה על החטא ה”ז מכפר על הל”ת. ובסגנון אחר: מצד תוקפו של יוהכ”פ* התשובה נעלית יותר (ראה רמב”ם שם פ”ב ה”ז. ובארוכה בדרושי חסידות – ראה ס’ הליקוטים ד”א ח”ד דהצ”צ ערך יוהכ”פ. וש”ג), במילא נתכפר לו חטא, שעבר על מצות ל”ת. ועצ”ע.

(*) ראה לשון הרשב”א שהובא לקמן סעיף ז.

ומה שלמעשה ענין ה"מבעט" אכן עלול לבטל את כפרת שעיר המשתלח, הרי זה רק כמסובב מיום הכיפורים^{41*}: כיון שפעולת הכפרה של השעיר אינה בגדר כפרה בפני עצמה כחטאת ואשם, אלא היא באה מצד היותו שעיר של יום הכיפורים, אשר "ביום הזה יכפר עליכם"⁴², ובלשון הרשב"א⁴³ "עיקר כפרתו של שעיר המשתלח משום תוקפו של יום הכיפורים הוא" – לכן, המבעט ביום הכיפורים, שהוא "תוקפו" של השעיר, הריהו ממילא מנגד לכפרה שמצד השעיר⁴⁴ ובכך מבטלה.

סע"א. וראה גם צפע"נ להל' כלאים פ"י הכ"ז (יז), סע"א ואילך. שו"ת צפע"נ דווינסק ח"ב ס"ח. (41*) ובאו"א י"ל ש"מבעט" אינו יכול לבטל כפרת השעיר כלל, כ"א רק כפרת היום בלבד, והנפק"מ של דין מבעט בזמן הבית הוא רק לענין כפרת יוה"כ על חייבי אשמות תלוין (וכסוים) ההלכה, וכן המבעט ביום הכיפורים כו' לזיכ"ר אם נתחייב באשם תלוי כו') – שכפרה זו היא (לא מצד השעיר, אלא) מצד היום, כדיוק לשון הרמב"ם בהלכה שלפנ"ז (בנוגע לכפרה זו) "שכל היום מכפר... אם לא כפר לו יום הכיפורים." ע"ש. (42) ולהעיר מתו"כ פרשתנו עה"פ (טז, ל) ובקרבן אהרן שם.

(43) שבועות שם ד"ה קשיא אשמעתין. (44) עפ"ז נמצא דיש חילוק בסוג מבעט בכפרת יוה"כ כ"פ כמו שהוא בזמן הבית ובזמן הזה: בזה"ז ד"עצמו של יום הכיפורים מכפר" בפ"ע הרי עצמו של יום אינו חל ופועל במילא על האדם, כ"א רק – כאשר ישנה אצלו ה"שב" לה' בכללותו עכ"פ;

משא"כ בזמן הבית, שהמכפר הוא שעיר המשתלח, אלא שהוא מצד תוקפו של יוה"כ, והיינו שגוף ועצם הכפרה הוא לא מחמת עצמו של יום, כ"א מצד פעולת השעיר. ובזה י"ל שגם אם אין התנועה ד"שב" – מכפר. ורק כאשר

בהלכות שגגות עוסק הרמב"ם בחיוב קרבנות, היינו בזמן הבית – ואם כן, לכאורה הול"ל (לא בלשון סתמית "יום הכיפורים מכפר", שהמכוון בה בפשטות הוא "עצמו של יום הכיפורים", אלא) במפורש "אין שעיר המשתלח כו'" (או) "קרבנות דיום הכיפורים" וכיוצא בזה, שהרי בזמן הבית עיקר הכפרה הוא על-ידי שעיר המשתלח (ולא על-ידי "עצמו של יום")³⁸.

ועל-פי הנ"ל יש לומר: עיקר גדר ה"בעיטה" שייך בקשר ליום הכיפורים ולא בנוגע לשעיר המשתלח. שכן, הכפרה שעל-ידי שעיר המשתלח אינה תלויה בגברא הפרטי; וידוי הכהן הגדול על השעיר מקיף וכולל את "כל עונות בני ישראל", ולא כחטאים פרטיים של יחיד מישראל – וכדיוק לשון הרמב"ם "שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל"³⁹; ולפי זה, מצד השעיר המשתלח כשלעצמו לא היה מקום כלל לכל ענין של "מבעט" שיוכל לבטל את פעולת כפרת השעיר על העבירות [דלא כבחטאת ואשם, שבהיותם קרבן – כפרה על איש פרטי, מובן שמי ש"מבעט בכפרתו"⁴⁰ הריהו סותר ושולל את כפרת החטאת והאשם⁴¹].

(38) ראה לעיל הערה 15; 16.

(39) ולא על כל יחיד ויחיד בפ"ע. ולהעיר מתוד"ה מכפרים זבחים פח, ב בסופו.

(40) רמב"ם הל' שגגות שם. וגם אם עשה תשובה על החטא (כדברי הרמב"ם בהל' תשובה פ"א ה"א). וראה תוד"ה דאי (שבועות יג, א) בסופה.

(41) אף שמשמע ברמב"ם שהקרבן כשר (צפע"נ על הרמב"ם הל' שחיטה פ"ד הי"ד (קו),

(* ומו"ש הרמב"ם גם שם שאינו מכפר "אלא על

ודוקא כשהוא „מאמין בכפרתו” של יום הכיפורים, קיימת כפרת השעיר המכפר ממילא על כל העבירות.

ח. החילוק שבין כפרת שעיר המשתלח לכפרת „עצמו של יום” על-פי פנימיות הענינים – יש לומר:

כל חטא גורם שני ענינים: (א) על-ידי מעשה החטא (יחד עם התאוה שבזה) נברא „קטיגור”⁴⁵, נוצר רע בעולם (ובלשון הקבלה והחסידות: הדבר מוסיף חיות בקליפה). (ב) נעשה פגם בנפש.

ביטול הקטיגור (הנפש והגוף דה„קליפה”⁴⁶) – נעשה על-ידי השעיר המשתלח⁴⁷, אשר „מכפר על כל עבירות שבתורה” (ובעבירות החמורות נדרשת גם תשובה יחד עם זה – כדי לבטל את תענוג האדם בעת עשיית העבירה, אשר הוליד את נפש הקליפה)⁴⁸, ובדרך ממיילא מתבטל גם הפגם שהדבר גרם בנפשו.

הוא מבטל בכפרתו של יום, שחושב או שאומר שאין יוהכ”פ מכפר (סניגור נעשה קטיגור), בזה דוקא הוא מבטל תוקפו של יוהכ”פ בהשעיר ועצ”ע.

(45) אבות פ”ד מ”א.

(46) ראה דרמ”צ מצות וידוי ותשובה.

(47) להעיר מתו”א ה, ד. מאמרי אדה”ז תק”ע (ע’ קצו ואילך). ד”ה כי ביום הזה יכפר – אוה”ת יוהכ”פ (ע’ א’תקסו ואילך). סה”מ תרכ”ו (ע’ ש ואילך). ובכ”מ.

השבים המאמינים בכפרתו – כוונתו שהגדר ד„שב” הוא (דק) מה שמאמין בכפרתו, ולא ששב לה’ (משא”כ בהל’ תשובה שסתם הרמב”ם „לשבין”, לפי שצ”ל תשובה בכלל, ששב לה’, כנ”ל בפנים).

אבל עצמו של יום מכפר משום שהוא מרומם ומביא את האדם למדרגה כזו, שלגביה כל ענין הפגמים אינו קיים כלל⁴⁸.

וההסברה בזה⁴⁹:

ביום הכיפורים מתגלית בישראל ההתקשרות העצמית של עצם הנשמה עם הקב”ה. קשר זה אין עליו כל מדידות והגבלות, והוא נעלה מכדי שיוכל להתבטא באיזו תנועה שהיא, אף לא בתנועה של תשובה. אי אפשר ליצור התקשרות זו על-ידי פעולות או עבודות – כי כל פעולות האדם, נעלות ככל שתהיינה, הרי סוף-סוף יש להן איזו מדידה והגבלה – אלא הדבר ישנו אצל כל יהודי בטבע⁵⁰, מצד עצם נשמתו, שהיא „חלק אלקה ממעל ממש”⁵¹, וגם עתה (בהיותה בגוף) הרי היא „חבוקה ודבוקה כך .. יחידה ליחדך”⁵².

וכיון שהתקשרות זו נעלית היא מכל המדידות וה„ציורים”, הנה כשם שאי אפשר ליצור אותה על-ידי עבודה, כך אי אפשר להחלישה או לפגום בה באמצעות העדר העבודה או על-ידי עבירות. במדרגה זו של התקשרות אין כל פגם וחטא נוגעים, ולכן „עצמו של יום הכיפורים מכפר”, כי ביום הכיפורים מתגלה בכל יהודי הקשר של עצם

(48) ראה מאמרי אדה”ז פרשיות ח”א ע’ קסו ואילך. אוה”ת בלק ע’ א”ב ואילך. וראה ספר הליקוטים דא”ח דהצ”צ שם.

(49) ראה לקר”ש ח”ד ע’ 1151 ואילך.

(50) ראה רמב”ם הל’ גירושין ספ”ב.

(51) תניא רפ”ב.

(52) נוסח הושענות.

הנשמה עם הקב"ה, וכאשר מתגלית
מדריגה זו, סרים ממילא כל הפגמים.
באותן המדריגות שבהן נגעו ופגמו
החטאים, צריך לפעול כפרה, וזאת על-
ידי שעיר המשתלח בצירוף עבודת
התשובה;

אבל כפרת יום הכיפורים נפעלת
על-ידי הארת דרגא כזו, שבה אין כל
פגם מלכתחילה, כנ"ל – „לפני ה'
תטהרו".

(משיחת הושענא רבה תשמ"ו)

